

Co málo chybělo

Slapská kniha si jako počín zaslouží uznání a je možné ji doporučit jako příklad pro další podobné projekty. Zároveň je ale tudíž také třeba upozornit na poměrně výrazný nedostatek, kvůli kterému celý záměr zůstal v některých ohledech na půli cesty. Problém by se dal zjednodušeně shrnout do konstatování, že zatímco celkovému výtvarnému ztvárnění knihy byla věnována velká péče, textová část naléhavě postrádá pevnější ruku redaktora/editora.

Už dílčí, ale zbytečné a rušivé nedostatky formální stránky jako občasný překlep, fakt, že pro poznámky pod čarou kniha nepoužívá zcela jednotný úzus, nebo že popisky obrázků jsou řešeny odlišně téměř pro každou kapitolu, knihu zbytečně sráží, většina čtenářů je však patrně postříhne nepostřehne. Hlavní výtka tedy musí směřovat k tomu, že s výkladem se zde nepracuje jako s propojeným celkem a kniha zůstává na pozemí kolektivní monografie a sborníku jen volně propojených statí. Problém přitom není v obsahu – jednotliví autoři fundovaně pojednávají o tématech, která sama o sobě tvoří logický celek. Jde spíš o to, že kniha působí, jako by se se vstupními verzemi textů už příliš nepracovalo. V první řadě se jednotlivé příspěvky příliš liší stylisticky i zvolenou koncepcí,⁴ přičemž obecně platí, že mohly být psány – paradoxně – mnohem přístupněji a některé by ještě vyžadovaly podrobnější redaktorskou péči. Rovněž proporce jednotlivých kapitol nemá z hlediska čtenáře jasnou logiku – po úvodních dvou textech o historii a architektuře kostela, které jsou k přečtení „na jedno posezení“, následuje čtyřnásobně dlouhá studie, ve které je pojednáno o veškeré movité i nemovité výzdobě interiéru a která mohla být snadno rozdělena do více samostatných částí. „Sborníkovost knihy“ pak zdůrazňují vyložené zbytečná zaškrbovaná, jako například skutečnost, že se tatáž informace v různých textech opakuje, nebo že první tři kapitoly začínají shodně nějakou variací na větu „Tomuto problému ne/byla věnována v literatuře pozornost“. Výkladu by také nepochybně prospěl nějaký celkový rámec – po úvodu starosty Slap Františka Příbyla je čtenář rovnou vržen do kapitoly o historii kostela a na konci posledního příspěvku o výmalbě márnice pak zase ponechán bez shrnujícího závěru. Kritickou poznámku si zaslouží také provázanost textu a obrazové přílohy – ne vždy je totiž jasné, podle jaké logiky dostával který snímek prostor. Zatímco například v úvodních částech se vedle sebe objevují třeba i tři čtyři velmi podobné pohlednice reprodukováné na půl stránky, dosud přehlížené skvostné oltáře, kterým je v textu věnována velká pozornost a které jsou spojovány přímo se Santinim, dostaly prostor jen zlomkový. Celkově se navíc kapitola o interiéru stavby porocí textu a snímků nápadně liší od ostatních částí knihy, kterým obrazová část vý-

razně dominuje. Všechny těchto nedostatků je o to větší škoda, že jim šlo při troše pozornosti poměrně snadno a bez veliké námahy předejít.

Vzor pro ostatní (s výhradami)

Vzhledem k souvislostem vzniku knihy a její celkové kvalitě se mohou tyto výtky zdát zbytečně příkré. Je tomu ale naopak. Zatímco v případě na koleně vyráběné brožury by si podobné připomínky člověk nechal pro sebe, kniha *Slapy & Santini* je provedena natolik velkoryse a kvalitně, že vzbuzuje vysoké nároky. Na její nedostatky je třeba upozornit ne proto, že je špatná, ale právě proto, že jde o počín záslužný, který by měl posloužit jako vzor pro podobné projekty. V oblastech, které jsou podle mého názoru na knize problematické, se totiž do značné míry skrývá klíč k tomu, jak dát dohromady text, který bude erudovaný a zároveň vstřícný ke čtenáři. Důležitější než zákaz cizích slovček a důraz na „šťavnatost formulací“ totiž bývá to, jak je text strukturován. Tedy jestli dokáže čtenáře uvést do souvislostí a dá mu prostor se v tématu zorientovat, jestli mu nabízí výrazné linky, které je možné sledovat, jestli má vnitřní provázanost, konzistentní rytmus a způsob výkladu, na který je možné se naladit. Kniha *Slapy & Santini* v tomto případě skončila na půli cesty a silný příslib tématu a autorského týmu tak zůstal do značné míry nevyužit. Ukazuje se zde, že do kvalitní redakční průpravy je třeba investovat stejně, jako do vizuálního zpracování. To ale nic nemění na tom, že jde o poutavě zpracovanou publikaci, za kterou se Slapy nemusí stydět a která bude tvořit cennou součást knihovny každého milovníka barokního umění.

Jakub BACHTÍK

■ Poznámky

4 Stylisticky text kolísá od velmi popisné a hutné analýzy k takřka esejistickým obecnějším uměleckohistorickým úvahám. Co se týká koncepční stránky, většina příspěvků se například přísně drží objektu kostela. Závěrečný text Martina Mádlu se ale od samotné památky odráží k – opravdu skvěle provedenému! – obecnějšímu exkurzu po dějinách a principech nástěnné malby.

Panteon u Malé Skály

JUNEK, David. *Katalog nápisů a pomníků v panteonu u Malé Skály*, Polička: David Junek, 2016. DVD-ROM, 303 str. Bez ISBN.

1

Obr. 1. Maloskalský panteon. Pomník krále Vratislava (po 1828), s nápisem v gotické abecedě. Stav 1955, dnes zničen. Foto: V. Hyhlík, NPÚ ÚOP v Praze, n. č. 67067P (dříve mylně značeno jako památník Hynka z Valdštejna).

Panteon u Malé Skály je jedním z nejvzácnějších přírodních areálů v Čechách a zahrnuje největší soubor pamětních nápisů, jež zvěčňují mimořádně velké množství historických osobností i mytologických hrdinů s vazbou k Čechám i jiným oblastem. Romantická úprava krajiny probíhala v letech 1803–1832 podle pečlivě zvážení záměrů majitele panství, textilního podnikatele Franze Zachariase von Römisch. Moderními způsoby zušlechtoval krajinu, vysazoval sady a aleje a ve skalním hradě i ve volné přírodě dal pořizovat památníky a nápisy. V panteonu a přírodním parku tak vzniklo více než 60 pomníků, mohyl a jeskyň a kolem 220 nápisů s asi 400 jmény. Z celkového počtu se dochovala přibližně polovina.

Katalog není vydán v knižní podobě, nýbrž jako DVD; obsahuje 303 stran textu a veliký počet dobových vyobrazení i fotografií ze současné doby. Je výsledkem poznatků z náročného všestranného průzkumu, jemuž se autor v dané oblasti dlouhodobě usilovně věnuje.

2

Obr. 2. Maloskalský panteon. Mohyla knížete Přemysla (dříve mylně označována jako Břetislavova), po 1828, kámen s nápisem nalezen r. 2013 – fotka a pracovní přepis. Foto: Michal Vrbata, 2013, přepis: David Junek, 2016.

Katalog je jeho soukromým vydáním a je určen pro odborná pracoviště a knihovny. K dispozici je v těchto institucích: Národní knihovna Praha, Moravská zemská knihovna Brno, Vědecká knihovna Olomouc, Krajská vědecká knihovna Liberec, Knihovna Ústavu dějin umění Akademie věd, Knihovna Ústavu pro dějiny umění – Univerzita Karlova, Národní muzeum Praha, Vojenský historický ústav Praha, Severočeské muzeum Liberec, Muzeum Českého ráje v Turnově, Národní památkový ústav – generální ředitelství Praha, Národní památkový ústav Liberec, Státní oblastní archiv Litoměřice – pobočka Děčín, Státní okresní archiv Jablonec nad Nisou.

Vratislav J. SLEZÁK

Řemeslná obnova historických staveb a předmětů kulturního dědictví

Řemeslná obnova historických staveb a předmětů kulturního dědictví. Sborník studijních textů. NPÚ, ÚOP v Telči: Telč, 2015, 140 s. ISBN 978-80-905631-4-8. Publikace je neprodejná, vyšla v nákladu 100 kusů a je určena pouze pro frekventanty kurzu jako studijní opora pro vzdělávání řemeslníků.

Součástí recenzovaného textu *Řemeslné obnovy historických staveb a předmětů kulturního dědictví* je celkem osm příspěvků od různých autorů: *Zedník – specialista pro památkovou péči* (Petr Severa), *Štukatéřství – seznámení s řemeslem* (Vlasta Douša), *Ka-*

meník – specializovaná řemeslná obnova předmětů kulturní povahy, která není restaurováním (opět Petr Severa), *Malíř a natěrač – obnova předmětů kulturního dědictví charakteru odborně řemeslných prací* (Pavel Procházka), *Řemeslná obnova stavebních prvků (případně mobiliáře) ze dřeva u historických staveb* (Petr Janda), *Opravy historických krovů* (Roman Vlach), *Řemeslná obnova prvků z kovu, součástí historických budov* (Václav Holásek) a *Pokrývač – specialista pro památkovou obnovu* (Jan Bazala). Jednotlivé texty detailních návodů či receptur jsou určeny poučeným odborníkům v příslušném oboru, těm, kteří o předmětu uvedeného zájmu už něco podstatného vědí a přitom v uváděných oborech nepracují přímo na památce. Na příspěvcích se podíleli jak restaurátoři, tak i zástupci odborné složky památkové péče a pracovníci z firemní praxe. Texty slouží především účastníkům vzdělávacího programu Národního památkového ústavu.

Vzhledem k tomu, že Sborník studijních textů je tvořen osmi příspěvky od sedmi autorů, je také hodnota jeho textů docela různorodá, a to jak co do délky, tak přirozeně co do kvality obsahu. Už v prvním pojednání pod titulkem *Zedník – specialista pro památkovou péči* můžeme být v tomto případě překvapeni hloubkou zpracování dané problematiky a odborných tvrzení, mezi něž patří i konzultace při obnově historické stavby se statikem. To je nepochybně namístě. Statické metody, které nejsou bohužel ani ve stručnosti v textu Sborníku zmiňovány, by měly vždy tvořit přirozený základ nazírání na obnovu stavby, neboť nevhodnými statickými zásahy by mnohdy mohlo dojít spíše k poškození obnovovaného objektu, jak se to ostatně ještě i v nedávné minulosti častěji stávalo. Typickou metodou je mimo jiné uplatňování železobetonových rubových skořepin na klenbách anebo také ztužení dřevěného stropu v horní části za pomoci vrstvy betonu (!). Poučený příspěvek bude této problematice věnován až v dalším Sborníku. Autor se dále podrobně věnuje nutným vhodným předpokladům pro obnovu poškozené stavby. Zabývá se maltovými směsmi, maltami, tradičním způsobem hašení vápna, včetně jeho uložení v jámě, opravou spárování, bandážováním trhlín, maltami a omítkami, druhy vápna, druhy cementu a také omítkami hliněnými, sádrovápennými nebo nastavovanými. Uvádí také způsob nanášení omítek. Zcela oprávněně věnoval autor této problematice, včetně fotografií, nejdelší část textu, zednické práce jsou spolu s obnovou střešní konstrukce jistě základem obnovy historických staveb. Jako bonus nás nepochybně v závěru může zaujmout fotografie pozdně gotického kamenného ostění „opršelého“ před zásahem a po něm, s napojením omítek na kámen a vůbec s kvalitní povrchovou úpravou, s vápennou líčkou.

Příspěvek, který se týká *štukatéřství*, dělí autor, Vlasta Douša, především na dílenské práce a stavební práce. Článek je doplněn fotografiemi používaného

nářadí a nákresy modelů a forem v želatině a silikonu. Nechybí detailní popis používaných materiálů: sádry, cementu, vápna, parafinu, lukoprenu atd. Text je jistě poměrně podrobný. Je však třeba mít na paměti – a to platí i pro dalších šest textů, týkajících se dalších oborů – že odborným pokynům porozumí spíše už v oboru vzdělanější specialista, pro něhož u kamenických prací bude to, co je zde napsáno, spíše doplněním, upřesněním obnovných prací v uváděném oboru.

V textu pojednávajícím o *specializované řemeslné obnově kamenických objektů*, opět od Petra Severy, se poprvé setkáváme s pojmem „průzkum“, tedy průzkum destruktivní i nedestruktivní. Ten úzce souvisí s dostatečnou přípravou realizace obnovy. Součástí obnovy je dokumentace stavu před restaurátorským zásahem a po něm. Při obnově vždy maximálně respektujeme originální hmotu. To dosud není samozřejmostí ani u jiných zde zmiňovaných oborů. A to zejména tehdy, má-li při obnově převahu názor zúčastněného nepoučeného architekta před restaurátorem. Aby bylo možno budoucí restaurování lépe pochopit a uchopit, je nutné vědět něco o důvodech zvětvávání, jak mechanického a chemického, tak biologického. Důležité je tu například konstatování týkající se rekonstrukce původního nátěru kamene, který býval a dosud bývá často odstraňován kvůli romantickým představám o stavu povrchu kamene v dávnější minulosti pocházejícím z 19. století. Autor se zabývá rovněž u nás nejčastěji užívanými druhy kamene, neboť každý z nich vyžaduje jiný přístup. Zveřejněné fotografie ukazují na časté závady, které vznikly kvůli nevhodným zásahům na kamenném objektu v minulosti.

Sedmnáctistránková část týkající se *malířských a natěračských technik* sepsaná restaurátorem Pavlem Procházkou, který se sám podílel na četných restaurátorských zákrocích u významných staveb, se dotýká v počátku dokumentace obnovovaného objektu, identifikace skladby historických vrstev, příprav a užívání vápenných nátěrů v interiérech i v exteriérech. Autor stati se dále zabývá zacházením s povrchy, s olejovými nátěry, šelakem a politurou, vodou ředitelnými nátěry a syntetikou. Příspěvek přibližuje také širokou paletu uměleckých maleb a technik pocházejících z Itálie, fresco, secco, fresco-secco, sgrafito na fasádách a stucco lustro. Uvádí zlcení, fládrování, snímání a čištění druhotných vrstev. V obecnější rovině řeší i zachované historické fasády a způsoby jejich obnovy. Text je sice dosti podrobný, ale je snad vhodný spíše pro zainteresované zástupce památkové péče, kteří kvalitu příslušných úprav svou osobou spolu s restaurátorem garantují. Pro přímé vykonavatele restaurování se nám jeví jako příliš detailní a v uváděných restaurátorských nárocích jako složitý. A není vyloučeno, že existují i jiné možnosti nežli ty, které nám především ze své praxe předestírá autor stati.

Pátý příspěvek Petra Jandy, týkající se *obnovy stavebních prvků (případně mobiliáře) ze dřeva*, je kromě